

referálólaponak számított, a romló adatok közvetlenül összefüggnek az új, nyitottabb szerkesztői gyakorlattal (több nem cikk jellegű közlemény, nagyobb áttekintés a fejlődő országok terméséről, amely a posta jóvoltából eleve később jut el a szerkesztőségekhez).

Az öt vezető könyvtártudományi és informatikai referálólapon által feldolgozott anyag átfedése minimális. A Referativnyj žurnal 1983-ban 389-, a LISA 478- és az ISA 722-féle folyóiratot dolgozott fel, ezek közül csak 54-et referáltak mind a hárman. A LISA és a Bulletin Signaletique által referált címek között volt a legnagyobb egybeesés, de ez sem haladta meg az összes feldolgozott folyóirat 14%-át. A vizsgálatban előbukkant 1788 folyóirattól mindössze 39-et dolgozott fel négy referálólapon is. Ebből adódik a csak egyetlen referálólapon által feldolgozott folyóiratcímek magas aránya (a LISA-nál ez 69%, az ISA-nál 78%) és az, hogy a kutatóknak – sajnos – sorra át kell tanulmányoznia az összes referálólapon az alaposabb tájékozottság kedvéért.

A referált cikkek földrajzi megoszlásának vizsgálata azt mutatta, hogy 20–30% körül mozog a referálólapon országából származó, "saját" produkció aránya (a brit LISA-nál ezt 18%-ra fogták vissza, de

az amerikai ISA-nál például az 54%-ot is eléri). A szovjet és a kelet-európai folyóiratokból származó irodalom általában a referált tételek 6–10%-a (természetesen ezúttal kihagyva a számolásból a Referativnyj žurnalt).

Végül a szerzők megvizsgálták a könyvtártudományi és informatikai folyóirat-irodalom növekedési ütemét is, és a "túlélő" (alapításuktól kezdve még mindig megjelenő) folyóiratokra egy meglehetősen stabil, 13,8 éves megduplázódási időt mutattak ki (1860 és 1983 között, miközben csak 1930 és 1950 között volt némi lassúbbodás). Az összes megvizsgált folyóiratcímre ez a megduplázódási idő 16,4 év volt. Egy-egy folyóiraatra évi 10,6 referált közlemény jut. A szerzők azt a publikációmennyiséget, amelyből szakmai tudásuk "korpusza" áll, 400–500 ezer dokumentumra becsülik (ez mintegy 5%-a a világ vegyészeti szakirodalmának).

/BOTTLE, R. T. – EFTHIMIADIS, E. N.: Library and information science literature: authorship and growth patterns. = Journal of Information Science, 1985. 9. sz. p. 107–116./

(Mándy Gábor)

Az információtudomány irodalma a Referativnyj žurnalban

A tudományos fejlődés elválaszthatatlan a szakirodalom fejlődésétől, ezért a tudomány fejlődésének vizsgálata mindig is szoros összefüggésben állt a tudományos irodalom vizsgálatával. Az utóbbi időben több írás foglalkozott az információtudomány irodalmával is. A Pope által megvizsgált 14 209 publikáció között 7386 folyóirat-közlemény volt, az 1011 folyóirat közül 33 adta a cikkek 50%-át [1]. Más kutatók a Referativnyj žurnal Informatika sorozatának 15 évfolyamát elemezték különféle szempontokból [2]. A különböző szekunder információs szolgáltatások viszonylag kis átfedéssel dolgozzák fel az információtudományi folyóiratokat [3]. A jelen vizsgálat célja az *információtudományi cikkek kvantitatív elemzése és az egyes referálólapon által feldolgozott információtudományi szakfolyóiratok egybevetése*.

Az alkalmazott módszer az volt, hogy a Referativnyj žurnal 59. Informatika sorozatának 1977–1983-as számaiból lyukkártyára vezették a következő adatokat: *a feldolgozott folyóirat címe, a referálólapon évfolyama és száma, a folyóirat cikkeinek nyelve(i), a folyóirattól referált cikkek száma*. A vizsgálat

másik adatforrása a Social Sciences Citation Index, Journal Citation Reports, a Bibliometric Analysis of Social Science Journals in the ISI database (SSCI–JCR): az 1977–1982-es évekből kiemelték a könyvtári és információtudományi folyóiratokat, hozzájuk rendelve *referáltsági mutatójukat és impakt faktorukat (IF)*.

1. táblázat
Az RŽ-Informatikában feldolgozott folyóiratok és cikkek száma

Év	A feldolgozott	
	folyóiratok száma	cikkek száma
1977	391	3168
1978	488	3285
1979	475	3339
1980	432	3051
1981	384	2833
1982	415	3241
1983	456	3879

Az RŽ-Informatika ez idő alatt 34 536 referátumot közölt, amelyek 66%-a (22 796) folyóiratcikket dolgozott fel, összesen 1322 folyóiratból. Az évente feldolgozott anyagot az 1. táblázat mutatja. Megjegyezzük, hogy a folyóiratok kétharmadát (889 cím) ritkábban, mint évente egyszer dolgozták fel, s közülük 535-öt csak egyszer a hét év alatt.

A 2. táblázatból kiderül, hogy az 1322 folyóiratból mindössze 67 cím (5,1%) adta a referátumok felét.

A folyóiratok és cikkek nyelvi megoszlását a 3. táblázat tartalmazza. A feldolgozott cikkek több mint 70%-a angolul, oroszul és németül jelent meg.

A legtöbb közleményt az orosz, német, japán és angol nyelvű folyóiratokból dolgozta fel az RŽ-Informatika; közöttük is vezet a Naučno-tehnička informacija két sorozata. A közül a 92 folyóirat közül, amely évente legalább 12 referátummal szerepel az RŽ-Informatikában, 32 az SSCI-ben is megtalálható. Mindkét referálólap további 18 folyóiratot is feldolgozott, így az átfedés 50 folyóiratot jelent.

A 4. táblázat az SSCI–JCR 1980–1982-es évfolyamaiban évente a legmagasabb IF-fel bíró 20 információtudományi folyóiratot sorolja fel (összesen 25-öt).

2. táblázat

A feldolgozott folyóiratok és cikkek megoszlása

A folyóiratok		A cikkek	
száma	az összes %-ában	száma	az összes %-ában
4	0,3	2 302	10
14	1,1	4 649	20
27	2,0	6 891	30
44	3,3	9 102	40
67	5,1	11 378	50
96	7,3	13 691	60
136	10,3	15 966	70
206	15,5	18 241	80
353	26,7	20 517	90
1322	100,0	22 796	100

3. táblázat

A feldolgozott folyóiratok és cikkek nyelvi megoszlása

Nyelv	A folyóiratok		A cikkek	
	száma	az összes %-ában	száma	az összes %-ában
Angol	439	33,2	7566	33,2
Orosz	299	22,6	5389	23,6
Német	156	11,8	3933	17,3
Japán	66	5,0	1361	6,0
Francia	61	4,6	905	4,0
Lengyel	50	3,8	717	3,1
Cseh	25	1,9	716	3,1
Magyar	34	2,6	432	1,9
Szlovák	11	0,8	358	1,6
Olasz	27	2,0	257	1,1
Spanyol	43	3,3	240	1,1
Bolgár	18	1,4	214	0,9
Szerbhorvát.	9	0,7	141	0,6
Litván	2	0,2	127	0,6
Román	6	0,5	105	0,5
Portugál	8	0,6	99	0,4
Ukrán	6	0,5	70	0,3
Holland	7	0,5	57	0,2
A többi nyelv	10	0,8	79	0,3
Többnyelvű	45	3,4	1221	—

Az SSCI—JCR által feldolgozott könyvtár- és információtudományi folyóiratok
IF szerinti sorrendje

A rangsorban elfoglalt hely	1980		1981		1982	
	Cím	IF	Cím	IF	Cím	IF
1	Online Rev.	1.658	Online	2.200	Database	1.500
2	Online	1.604	Online Rev.	1.745	Int. Classif.	1.393
3	Ann. Rev. Inf. Sci. Technol.	1.579	Database	1.643	Ann. Rev. Inf. Sci. Technol.	1.238
4	Database	1.441	Ann. Rev. Inf. Sci. Technol.	1.611	J. Libr. Automat.	1.196
5	J. Documentation	1.114	J. Documentation	1.600	Library J.	1.187
6	J. Am. Soc. Inf. Sci.	1.067	J. Am. Soc. Inf. Sci.	1.373	J. Documentation	1.129
7	Coll. Res. Libr.	1.036	Library J.	0.918	J. Am. Soc. Inf. Sci.	1.117
8	Libr. Resour. Techn. Serv.	0.966	J. Chem. Inf. Comput. Sci.	0.798	Online	1.020
9	Scientometrics	0.920	Libr. Resour. Techn. Serv.	0.793	Online Rev.	1.018
10	J. Chem. Inf. Comput. Sci.	0.908	Libr. Quart.	0.710	Comput. Networks	0.893
11	Library J.	0.882	Program Aut. Libr. Inf. Syst.	0.647	Libr. Resour. Techn. Serv.	0.793
12	J. Pat. Off. Soc.	0.721	J. Acad. Libr.	0.641	J. Inform. Sci.	0.710
13	J. Libr. Automat.	0.714	Coll. Res. Libr.	0.587	Scientometrics	0.688
14	Comput. Networks	0.671	Am. Archivist	0.578	J. Chem. Inf. Comput. Sci.	0.649
15	Curr. Contents	0.655	J. Libr. Automat.	0.571	Coll. Res. Libr.	0.622
16	B. Med. Libr. Assoc.	0.582	Int. Classif.	0.533	Special Libr.	0.619
17	Nachr. Dok.	0.554	Comput. Networks	0.524	Libr. Quart.	0.600
18	Int. Classif.	0.543	Scientometrics	0.491	J. Acad. Libr.	0.582
19	Aslib Proc.	0.532	Special Libr.	0.478	B. Med. Libr. Assoc.	0.545
20	Libr. Quart.	0.462	Aslib Proc.	0.464	Curr. Contents	0.490

Érdekes megfigyelni, hogy a jól ismert, nemzetközi tekintélyű lapok között a viszonylag fiatal *Scientometrics* milyen előkelő helyen szerepel. A nem angol nyelvű folyóiratok IF-je meglehetősen alacsony; csak a *Nachrichten für Dokumentation*-nak sikerült 1980-ban az első 20 közé bejutnia; egyébként e lapokra jellemző, hogy közleményeik igen nagy arányban hivatkoznak a bennük megjelent cikkekre. A legmagasabb IF-fel rendelkező 25 folyóirat közül 21-et feldolgozott az RŽ-Informatika is.

A tudományometriai irodalmat az RŽ-Informatika tárgymutatója alapján vizsgálták meg. Az anyag a következő tárgyszavak alatt volt található: tudománymetria, hivatkozás, bibliometria. 1980 és 1983 között 187 referátum jelent meg e tárgyban. Az 1980-ban, 1981-ben és 1982-ben megjelent 125 cikk közül 83 angol, 15 orosz, 9 japán, 5 német, 4 szerbhorvát, 3 lengyel, 2 magyar, 2 spanyol, 1 cseh és 1 portugál nyelvű; ebben az időszakban jelent meg még a feldolgozott anyagból 9 orosz nyelvű konferenciaanyag, 3 orosz nyelvű könyvfejezet és 1 magyar nyelvű könyv. A tudományometriai cikkek 38 folyóiratban szóródtak, a legtöbb közülük a *Scientometrics*-ben (37) és a *Current Contents*-ben (18) jelent meg; 3 folyóiratból 6–9 cikk származott, 33 folyóirat pedig 3 vagy ennél kevesebb cikkel szerepelt. Az RŽ-Informatikában megjelent tudományometriai referátumokat összevetve a témakör kurrens bibliográfiájával (Schubert, A.: *Quantitative studies of science. A current bibliography.* = *Scientometrics*, 1983. 2. sz. p. 125–133.; 3. sz. p.

189–194.; 6. sz. p. 397–403.), kiderül, hogy átfedés csak 51 folyóiratcikknél mutatkozik. E bibliográfia egyébként 420, túlnyomórészt folyóiratcikkből álló tételt tartalmaz; 342 közlemény nyelve az angol, második helyen az orosz áll (23), s 5 magyar nyelvű publikáció is szerepel. A legtöbb cikket a *Scientometrics*-ből (57), a *Journal of the American Society for Information Science*-ből (31) és a *Naučno-tehnička informacija*-ból (23) regisztrálta.

Az információtudomány szorosan kapcsolódik a könyvtártudományhoz, a számítógépek alkalmazásához és a kommunikációs eszközökhöz, eljárásokhoz. Ennek megfelelően az alapvető folyóirataik is megegyeznek, hivatkozási gyakorlatuk ugyanazokat a jegyeket mutatja. Érdeemesnek látszik alaposabban megvizsgálni az *információtudomány és a tudománymetria kapcsolatát* is. Nemcsak az e vizsgálat során elemzett folyóiratlisták bizonyítják ezt a kapcsolatot, hanem az SSCI—JCR hivatkozási adatai is: pl. a *Scientometrics*-ben publikáló szerzők gyakran hivatkoznak információtudományi folyóiratokban megjelent cikkekre és viszont.

A folyóirat-irodalom másodlagos forrásokra alapozott vizsgálatának legnagyobb nehézsége, hogy a szolgáltatások vevőkörükhöz igazítják szelekciós kritériumaikat. Az információtudomány területén 19 referáló szolgáltatás létezik: közülük csak négy törekszik átfogó teljességre, de korántsem referálják ugyanazt az anyagot [4]. Az RŽ-Informatika és a *Library and Information Science Abstracts* mind a

feldolgozott folyóiratokat, mind a nyelveket illetően nemzetközi jellegű. Jól megfigyelhető, hogy az információtudományi folyóirat-irodalom három fő nyelve az angol, az orosz és a német, de a rajtuk publikált irodalom között egyenlőtlen a kommunikáció: a nem angol nyelvű folyóiratokban közölt cikkek sokkal gyakrabban hivatkoznak angol nyelvűekre, mint viszont. Például a *Journal of the American Society for Information Science* 1966 és 1975 között megjelent cikkeiben a hivatkozások 2%-a vonatkozott nem angol nyelvű irodalomra, míg a *Nachrichten für Dokumentation* hivatkozásai ez idő alatt 29%-ban irányultak nem német nyelvű irodalomra (ezen belül 25,9% volt az angol nyelvű!) [5].

Irodalom

- [1] POPE, A.: Bradford's law and the periodical literature of information science. = *Journal of the American Society for Information Science*, 26. köt. 4. sz. 1975. p. 207–213.

- [2] GORKOVA, V. I. – ČERNÝJ, A. I.: Referativnomu žurnalu "Informatika"; 15 let (opyt sistemnogo analiza). = *Naučno-tehničeskáá informáciá, Ser. 1. Organizáciá i metodika informacionnoj raboty*, 1978. 3. sz. p. 1–11.
- [3] TODOROV, R.: Journals in informatics. = *International Forum in Information and Documentation*, 7. köt. 3. sz. 1982. p. 22–30.
- [4] COBLANS, H.: The literature of librarianship and documentation: the periodicals and their bibliographical control. = *Journal of Documentation*, 28. köt. 1. sz. 1972. p. 56–66.
- [5] WELLISH, H.: Journal of the ASIS vs. Nachrichten für Dokumentation: a comparative analysis of citations. = *Journal of the American Society for Information Science*, 31. köt. 3. sz. 1980. p. 216–218.

/STEFANIAK, B.: Periodical literature of information science as reflected in Referativnyj Zhurnal, Section 59, *Informatika*. = *Scientometrics*, 7. köt. 3–6. sz. 1985. p. 177–190./

(Papp István)

Az informatikai időszaki kiadványok rendszerének elemzése az 1983. évi helyzet alapján

A minta kiválasztása és a vizsgált paraméterek

A minta kiválasztása a három legjelentősebb informatikai referálólapon, a *Referativnyj žurnal – Informatika* = RŽI (Szovjetunió), a *Library and Information Science Abstracts* = LISA (Nagy-Britannia), valamint a *Bulletin Signalétique 101: Sciences de l'information et documentation* = BS (Franciaország) 1983. évi anyagán alapult.

Az elemzendő mintába azok az időszaki kiadványok kerültek be, amelyeknek közleményei mind a három, vagy a háromból legalább két referálólapon előfordulnak. 59 periodika mindhárom lap 1983-as évfolyamában szerepelt. A páronkénti összehasonlítás eredményei: RŽI/LISA – 42, RŽI/BS – 14, BS/LISA – 30 közösen feldolgozott kiadvány. A reprezentatív mintába tehát összesen 145 időszaki kiadvány került be (1. ábra).

Az elemzés paraméterei a következők voltak: a kiadó országok és szervezetek, a kiadványok nyelve, indulási év, periodicitás, a kiadványok címváltozásai és produktivitásuk a referáltságban. A mintába bekerült valamennyi kiadványról készült egy-egy leírás, amely a fenti paramétereket tartalmazta.

1. ábra A referáltsági átfedés mértéke

A paraméterenkénti elemzés eredményei

Az időszaki kiadványok országonkénti megoszlása

Az informatikai kiadványok több mint fele (59,31%) kapitalista országban jelenik meg, a szocialista országok részaránya 18,62%, a fejlődő országoké 2,76%. Külön kategóriaként szerepelnek a nemzetközi kiadványok, melyek a minta 19,31%-át